

DĚJINY ČESKÉHO KNIHOVNICTVÍ V KAŽDODENNOSTI

21. 2. 2017 / Úvod do kurzu

Pavλίna Mazáčová

Cíle předmětu z pohledu studenta 😊

- Získat vhled do literárně-kulturního a společenského kontextu novější historie českého knihovnictví
- Chápat novější dějinný vývoj českého knihovnictví v zrcadle každodennosti
- Získat přehled o významných meznících a osobnostech novější historie českého knihovnictví
- Mít dovednost kriticky číst a interpretovat literární i institucionální dokumenty vztahující se k jednotlivým etapám vývoje českého knihovnictví od poloviny 19. století do současnosti
- Získat schopnost písemnou formou kriticky reflektovat téma, které se k novějším dějinám českého knihovnictví vztahuje

Základní obsahový rámec předmětu

- 1. a 2. hodina (21. 2./28. 2.): úvod do předmětu, **1845-1890**
 - rozmach časopisectví i na lokální úrovni, časopisy pro literaturu, humor, pro ženy, osobnosti Neruda, Hálek, Sládek, Krásnohorská; časopisy vztahující se ke knihovnám a spolkům, rozrůzněnost typů publikací, vztah ke čtení v kontextu školství aj.
- 3. a 4. hodina (7. 3. / 14. 3.): **1891-1920**
 - bibliofilie, kultura a styl psaní, moderna, čtenářské publikum, osobnosti Březina, Arnošt Procházka, Šalda, knihovnická činnost pro nevidomé, První knihovní zákon aj.
- 5. a 6. hodina (21. 3. / samostudium – výuka odpadá): **1921-1945**
 - knihovny a kontext republiky a protektorátu, významní autoři Masaryk, Čapek, Mahen, Deml, Lidové noviny, dopad Prvního knihovního zákona, česko-německý kontext historie oboru aj.

Základní obsahový rámec předmětu

- 7. a 8. hodina (5. 4. / 12. 4.): **1946-1960**
 - (ideologie a její vliv na vývoj, funkci a postavení knihoven, důležité sjezdy spisovatelů a jejich závěry v kontextu literární historie, procesy se spisovateli, problémy intelektuálů, Václav Černý, **Knihovnický zákon 1959 a jeho vliv na každodennost knihoven**);
- 9. a 10. hodina (19. 4. / 26. 4.): **1961-1989**
 - (ideologie a její vliv na fungování knihovnictví v českých zemích, samizdat, exilová a samizdatová nakladatelství, názorově liberální časopisy, autoři Škvorecký, Hrabal, Šotola, **každodennost knihoven – výroční zprávy, cenzura, literatura pro děti a mládež, překladová literatura a knižní kultura jako únik před politickým tlakem**);
- 11. a 12. hodina (2. 5. / 9. 5.): 1990-současnost
 - (porevoluční kontext, transformace nakladatelského podnikání, internet, digitalizace, osobnosti Havel, Vaculík, Kundera, **nový knihovní zákon 2001 a změna pojetí knihovnické práce**);
- 13. hodina (16. 5.): Společná reflexe předmětu

Lidové knihovnictví v českých zemích
Spolky čtenářské a čítárny
Školní knihovny osvěta dělnická

Knihovnictví v každodennosti

- zachytit přesně skutečnost.
- Braudel svůj koncept každodennosti charakterizoval těmito slovy: „Každodenní život se skládá z maličkostí, kterých si v prostoru a čase jen sotva povšimneme. Tyto maličkosti o společnosti vše prozrazují. Způsob, jakým v jednotlivých společenských vrstvách lidé jedí, oblékají se či bydlí není vůbec lhostejný.“
- do konceptu dějin každodennosti patří i mikrohistorie (jejímiž charakteristickými znaky je sledování jedné individuální pohybující se v rámci určité lokality)
- Každodennost je tvořena rutinními aktivitami, jako je jídlo, pití, oblékání, spánek, hygiena, obstarávání věcí, cestování, setkávání s přáteli, péče o děti...
- Historikové každodennosti popisují a analyzují dějiny „zdola“ a „zevnitř“. Je to kultura pojímaná ve svém určitém sociálněgeografickém časovém rámci jako vzorek lidského jednání a chování i jako odpověď dané společnosti na podmínky jejího životního prostředí, která představuje její vlastní životní styl.
- vede k pochopení jakéhosi „přízemí“ naší civilizace: proč a jak mohou lidé žít, tak jak žijí, jaké podoby má jejich reflexe této žité reality? Proto dějiny každodennosti zkoumají vedle světa věcí a způsobu jejich využití také dějiny postojů zaujímaných k předmětům, jevům, k technologiím i „technikám těla“.

Alfred Schütz – zakladatel fenomenologické sociologie (každodennost)

- přínosu R. van Dülmena, chápe dějiny každodennosti jako dějiny kultury v nejširším slova smyslu - tedy včetně problematiky spojené s kolektivní psychologií našich více či méně vzdálených předků
- mikrokosmos životního prostředí lidí, jejich profesí a rolí
- Nelze už popisovat historické děje z nějaké ideologické pozice, je nutno jim porozumět na základě sociálního kontextu, neptat se po významu událostí a procesů pro společnost, ale pro konkrétního člověka. Ptát se, zda jednal svobodně, volil mezi více možnostmi, co při své volbě požíval. Každé lidské jednání je rozporuplné, je třeba se soustředit právě na tyto rozpory a nesrovnalosti.
- Nelze posuzovat minulé z hlediska dnešních hodnotových představ, je třeba interpretativního porozumění, vždyť každá doba a každá kultura má své vlastní představy o životě a vlastní zákony, které historik musí akceptovat
- Historická antropologie je charakterizována zálibou v malých prostorech, sociálních skupinách a malých, transparentních jednotkách, méně se zajímá o makrohistorické výzkumy. Historická sociální věda sice také propaguje případové studie, ale nejde v nich o postižení specifičnosti daného případu, ale o získání stavebních prvků, korektur a zpřesnění pro celkový dějinný kontext.
- Životní svět je světem každodennosti, jedná se o subjektivní svět aktérů, který tvoří primární realitu.

Co tvoří knihovnickou každodennost

- Každodenní běžné činnosti knihovníků – dokumentace o tom
- Mikrohistorie místa, dané knihovny
- Postoje knihovníků a čtenářů k dějinným událostem - cenzura

Období před vznikáním masivním knihoven

- V první polovině 19. století bylo vydáno množství dekretů, které měly zásadní význam pro vznik a vývoj českého lidového knihovnictví. Předně je nutné zmínit dekret, jenž znamenal jisté uvolnění germanizačních snah Habsburské monarchie a tímto byl významným činitelem v procesu vzniku českých

-
-
- lidových knihoven a jejich předchůdců. Jedná se o „dekret vídeňské dvorské komise ze dne 23. srpna 1816, jenž stanovil, že v českých zemích mají gymnasiální učitelé a státní úředníci ovládat také češtinu. Toto nařízení bylo mocným impulsem dalšímu růstu českého národního života a dosáhlo mnohostranné odezvy“ 3 . Fakt, že se mezi nejširší orgány státní správy a učitelstvo dostali zejména němčinu ovládající Češi a nahradili tímto Němce či zcela germanizované příslušníky českého měšťanstva, znamenalo významné rozšíření vlasteneckých myšlenek mezi tyto stavy, ale rovněž povzbuzení činnosti v této době již „operujících“ vlastenců. Je samozřejmé, že se působení tohoto dekretu dotklo i českého lidového knihovnictví, jež se v této době pomalu probouzelo. Dekret se stal pro vlastence novým impulsem jeho rozvoji – možná nepříliš dynamickému, tím však neméně významnému. Zakládání českých lidových knihoven se však s příchodem národního obrození nestalo českým národním „sportovním odvětvím“, jak by se mohlo zdát. I přesto, že doba českého národního obrození nastolila podmínky k jejich vzniku, nebylo jejich zakládání a udržování nikterak snadné.

-
-
- Zakládání českých lidových knihoven se však s příchodem národního obrození nestalo českým národním „sportovním odvětvím“, jak by se mohlo zdát. I přesto, že doba českého národního obrození nastolila podmínky k jejich vzniku, nebylo jejich zakládání a udržování nikterak snadné. „Každý vlastenec, jemuž vpravdě o vzdělání a osvícení lidu běželo, přál si a dotíral na to, aby se knihovny zakládaly. Ale za staré vlády měla ta věc hrozná obtíž, neboť ona právě chtěla, aby se žádné osvícení mezi lidem nerozšiřovalo; ona chtěla mít jen dobré, poslušné poddané; jestli jim ale také paprsek pravdy mozky pronikl, na tom jim nezáleželo, ano to hleděla v mnohých případech zamezit.“ 4
 - Josef Kajetán Tyl, článek O knihovnách, dle: KVĚTENSKÝ, Vlastimil. Knihovny Náchodska za obrození. Hradec Králové : Kruh, 1968. s. 24-25.

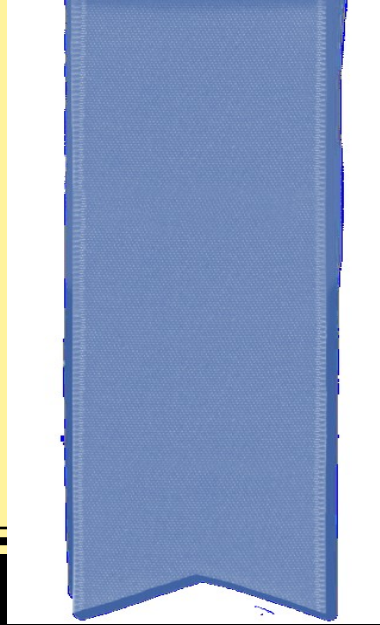
-
- „Zatímco nebyl dosud doceněn význam činnosti buditelů při zakládání knihoven a nebylo podrobněji poukázáno na pokrokové tradice knihovnické činnosti, předkládali historikové o vzniku lidového knihovnictví nekritickou tezi, podle níž se měly počátky lidových knihoven hledat v církevních a státních nařízeních tehdejší doby.“⁵
Jednotlivé dekrety týkající se přímo oblasti knihovnictví se sice týkají rovněž přímo zakládání a udržování knihoven, není však možné spojovat je s počátky českých knihoven lidových. Nepřímé spojení je samozřejmé, neboť neplánovaným důsledkem každého z dekretů mohla být snaha některého z obrozenců využít jej dle svých představ, jak se pokusím objasnit dále. V roce 1816 vešel v platnost dekret o zřízení knihoven na gymnáziích, o rok později pak dekret o zřízení knihoven na všech hlavních školách s kursy pro učitele. Nejenže však tyto dekrety neobsahují onu obrozeneckou myšlenku vzdělávání pro všechny, jež k zakládání českých lidových knihoven vedla, nemohou být považovány za základní kameny českého lidového knihovnictví již jen z časového hlediska. Pod vlivem národního obrození byly předchůdci lidových knihoven, tedy školní knihovny, knihovny při farnostech a čtenářské spolky, zřizovány již od počátku 19. století a v době vydání dekretů tedy již několik let fungovaly.

Lidové knihovny v Čechách

- Až v době národního obrození nově vznikající a vycházející česká díla a rovněž české překlady významných děl cizojazyčných, umožnily vytvořit základ knihoven, které s ohledem na své vzdělání a jazykovou vybavenost mohly navštěvovat ty nejnižší a zároveň nejširší společenské vrstvy. A toto je také nejdůležitější podmínkou pro použití názvu „česká lidová knihovna“ – nejširší společenské vrstvy českého lidu, jež ji navštěvují.

Lidové knihovny v Čechách

- A pro zvyšování vzdělanosti venkova byly knihovny, jak se shodovali ti nejvýznamnější čeští obrozenci, tím nejlepším možným řešením. „Zřizování školních a městských veřejných knihoven považujeme za nejdůležitější a nejlepší prostředek ke vzdělání lidu – totiž z prostředků takových, které v naší vlastní soukromé moci jsou. Školy atd. reformovati jest jenom v rukou vlády, a protož zůstane nám vždy jenom zřizování bibliothek co hlavní základ budoucího pokroku. Neboť knihovna jest také škola a sice škola pro mládež i pro dorostlé – škola všestranná, v které učí mnoho moudrých učitelů a k tomu bez hole, bez metly, bez černé tabulky.“ 2
- Dle: HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. Karla Havlíčka Borovského Politické spisy : Pražské noviny (1846 – 1848). Praha : Jan Laichter, 1900. s. 280.



DĚJINY ČESKÉHO KNIHOVNICTVÍ V KAŽDODENNOSTI
